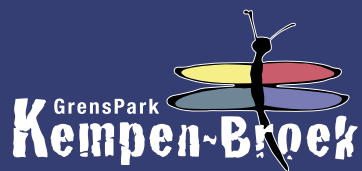

De Luysen in Bree

©E.C

4 OKTOBER NATUURKROEGENTOCHT 'FLIRTEN MET DE GRENS'

20
JAAR

©E.C

Op zondag 4 oktober ben je welkom op de tweede editie van de Natuurkroegentocht, dit jaar onder de titel 'flirtten met de grens'.

Het uitgebreide programma is op smaak gebracht voor fietsers en wandelaars. In het ochtendgloren kan je meedoen aan een excursie naar de burlende edelherten in het Weerterbos.

In de namiddag is het tijd voor de fiets- en wandelzoektocht. Je kan starten aan het Woutershof in Molenbeersel (Kinrooi). In Weert kan je in de namiddag aan het Natuur- en Milieucentrum De IJzeren Man een GPS-spoortocht doen.

De reden van dit grote feest?

Het GrensPark Kempen~Broek viert zijn **twintigjarig** bestaan.

Meer info vind je vanaf pagina 3.

DOE MEE EN WIN

Doe mee aan de wandel- of fietszoektocht en win een ballonvlucht.

GRATIS WEGWIJZER
zie pagina 4 en 5

BINNENIN
UITNEEMBAAR KATERN

PLANT van **HIER**™

EEN STREEK MET STREKEN // NIEUWS

Het Regionaal Landschap Kempen en Maasland in het noordoosten van Belgisch Limburg bestaat uit de grenze-loze landschappen van de Hoge Kempen, het Kempen~Broek en de Maasvallei. Ontdek de uitgestrektheid van het Nationaal Park Hoge Kempen, geniet van de stilte in Kempen~Broek of struin langs de Maas. Hieronder ontdek je de nieuwtjes uit deze streek met streken...

OPENING WANDELGEBIED ALDENEIK & MAASEIK

Het wandelgebied Aldeneik & Maaseik is de 4de schakel in het wandelnetwerk in de Maasvallei. Het gebied heeft een rijke cultuurgeschiedenis en is doorspekt met historische feiten. Maar de tijd is er niet blijven stilstaan, het gebied Heerenlaak

werd ontgrind en je kan er nu rustig wandelen rond de nieuwe visplas.

Op 8 november wordt het wandelgebied officieel ingewandeld. Iedereen is welkom vanaf 14.00u aan de Heerenlaakplas te Aldeneik.

Meer info: projectbureau Maasvallei, +32 89 32 28 15

NIEUWE NATUUR // NEGENOORD EN KERKEWEERD

Hoogwaterbeveiliging is de hoofdreden voor de grootschalige werken die nv De Scheepvaart heeft uitgevoerd langs de Maas in Dilsen-Stokkem. Met grote machines is de zomerdijk verlegd zodat de Maas meer ruimte krijgt. Bij hoge waterstanden kan ze een groter gebied innemen en blijven achterliggende gebieden veilig voor overstromingen.

Tijdens de werken is er maximaal rekening gehouden met de bestaande natuur die ook nieuwe kansen tot ontwikkeling krijgt. Zonder haar enge keurslijf zal de Maas als vanouds het gebied terug kunnen overstroom. Het Maaswater zal voedingsstoffen en plantenzaden aanvoeren zodat het kale landschap snel zal veranderen in een groen rivierbed met een explosie van bloemen en kruiden. De Koninkpaarden en Galloway runderen van Limburgs Landschap zullen het gebied verder begrazen.

Voor deze grote grazers is er een hoogwatervluchtplaats aangelegd. Zo raken ze droog en veilig hogerop bij overstromingen. Je mag hier vrij struinen en zoals de foto toont, nodigt de Maas weer uit tot spelen. Je kan ook vanuit Maascentrum De Wissen de rode en oranje wandellus van het wandelgebied Stokkem & Oud-Dilsen volgen, ze leiden je door het hart van het gebied.

Op 23 oktober organiseert het Regionaal Landschap Kempen en Maasland het symposium 'Maas in Beeld' over de natuurontwikkelingen in de Maasvallei en de impact hiervan op mens en omgeving.

Meer info en inschrijven kan via Marleen Massonnet, +32 89 32 28 15, marleen@rlkm.be

In de volgende landschapskrant ga je meer kunnen lezen over de Maasvallei.

IN HET KORT

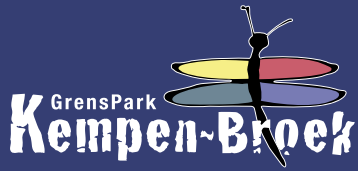
- Een regionaal landschap is een samenwerkingsverband van het Vlaams Gewest, de provinciale overheid, gemeenten, natuurverenigingen, landbouworganisaties en bewoners. Het is geen natuurvereniging of een ledenvereniging, maar wil juist deze verenigingen helpen hun doelen te bereiken.

- Vlaanderen heeft tot dusver 12 erkende regionale landschappen. Ze zijn actief in regio's waar je een aantrekkelijk landschap vindt. Limburg is koploper met 3 regionale landschappen.

- De regionale landschappen krijgen voor hun werking een basissubsidie van de Vlaamse overheid, de provincie Limburg en de gemeenten.

- Het Regionaal Landschap Kempen en Maasland is een streek (75.000 ha) in het noordoosten van Limburg. Het werkingsgebied beslaat twaalf gemeenten: As, Bree, Dilsen-Stokkem, Genk, Kinrooi, Lanaken, Maaseik, Maasmechelen, Meeuwen-Gruitrode, Opglabbeek, Peer en Zutendaal.

Meer info: www.rlkm.be

NATUURKROEGENTOCHT// FLIRTEN MET DE GRENS // 4 OKTOBER

Al **20** jaar werkt men samen aan het GrensPark Kempen~Broek. Een mooie verjaardag! Kom mee vieren op zondag **4 oktober**. Je kan deelnemen aan de tweede natuurkroegentocht, een wandelzoektocht doen in het Stramprooierbroek of gewoon de sfeer opsnuiven aan het Woutershof dat in het teken van de Bokkenrijders staat.

20 KAARSJES VOOR EEN GRENSOVERSCHRIJDENDE SAMENWERKING

Op een regenachtige zondag 27 augustus in 1989 kwamen de burgemeesters van de gemeenten Budel, Stramproy, Weert, Hamont, Bocholt, Bree, Kinrooi en Maaseik samen in het Woutershof in Molenbeersel (Kinrooi) tijdens de Interlimburgse Natuurbeschermingsdag.

Dit tijdstip was niet willekeurig gekozen! 150 jaar eerder werd Limburg immer officieel gescheiden in een Belgische en een Nederlandse provincie.

Om dit te 'herdenken', ondertekenden de burgemeesters tijdens deze Interlimburgse Natuurbeschermingsdag een verklaring waarmee zij hun intentie kenbaar maakten om zich samen in te zetten voor de realisatie van een grensoverschrijdend landschap 'Stramprooierbroek – Wijffelterbroek – Laurabossen' en zo het waardevolle gebied tussen Bree, Maaseik en Weert te beschermen.

Inmiddels zijn we 20 jaar verder en mogen we terugblikken op een intensieve samenwerking. Provincies, gemeenten, beheerders van natuurgebieden, bossen en waterlopen zetten samen de schouders onder een initiatief dat we nu kennen als het GrensPark Kempen~Broek. 170 jaar na de scheiding van de beide Limburgen proberen zij te vergeten dat er een grens tussen de provincies of België en Nederland bestaat. Natuur stoort zich niet aan deze grenzen en recreanten al evenmin.

Dit jaar zullen de provincies en gemeenten op 29 oktober een nieuwe intentieverklaring ondertekenen!

Noem het hun trouwgeloften hernieuwen. De volgende jaren willen de partijen in dit GrensPark Kempen~Broek nog intensiever samen werken om mensen dichterbij de natuur te brengen (en omgekeerd) en om de natuurgebieden beter met elkaar te verbinden.

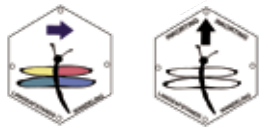
Hierdoor wordt het gebied nog aantrekkelijker voor bewoners, bezoekers en de honderden planten en diersoorten die er leven.

PROGRAMMA

Wanneer	Wat
7.30u tot 11.00u	BURLEXCURSIE WEERTERBOS (NEDERWEERT) De edelherten zitten volop in de bronstperiode, de burlende herten maken spektakel. Maak het live mee! De ochtendwandeling wordt afgesloten met ontbijt in de Daatjeshoeve (www.daatjeshoeve.nl) Vooraf inschrijven is noodzakelijk (uiterlijk 1 oktober). Kostprijs: 8 euro, ter plekke te betalen Inschrijven: evelien@rlkm.be , +32 89 86 96 30
13.00u – 18.00u	FIETSCOCHTOCHT Deelname formulier verkrijgbaar aan het Woutershof Los de vragen op tijdens een fietstocht van 25 km en maak kans op een ballontocht over Kempen~Broek. Startplek: Woutershof, Grootbroekstraat, Kinrooi (Molenbeersel) Knooppunten: 15 16 89 90 86 85 87 09 10 Deelname is gratis. Per deelnameformulier zitten 3 consumptiebonnen. Deelnameformulieren zijn te verkrijgen aan het Woutershof. Natuurkroegen? Op 3 plaatsen langs de route is er een natuurkroeg ingericht. Hier kan je even bekomen, een hapje en een drankje nuttigen. Kroeg 1: Woutershof in Molenbeersel (Kinrooi) Hier start de fietstocht en de wandelzoektocht in het Stramprooierbroek. Kroeg 2: Bei Bisschops in Stramproy (www.beibisschops.nl) Restaurant Bei Bisschops is de tweede kroeg op 200 meter van het fietsroute-netwerk (volg de aanduidingen). Kroeg 3: Voorste Luysmolen in Bocholt Natuurpunt Bree heeft deze Natuurkroeg ingericht. De molen ligt vlakbij hun reservaat Mariahof - De Luysen. Je kan zien hoe ze hun reservaat beheren. Starten vanuit Nederland? Je kan je deelnameformulier ophalen aan het Natuur- en Milieucentrum De IJzeren Man in Weert. Aansluiting op de route: 77 79 83
13.00u – 18.00u	WANDELZOEKTOCHT STRAMPROOIERBROEK Deelnameformulier verkrijgbaar aan het Woutershof Deelname is gratis, je krijgt er zelfs gratis een wandelkaart bij. Afstand: 5 kilometer, duur: ongeveer 1,5 uur
13.00u – 18.00u	WANDELLEN OP EIGEN HOUTJE IN HET STRAMPROOIERBROEK Volg de bewegwijzerde wandellussen op eigen houtje (3,3 km, 3,7 km, 5 km, 10,2 km). Het Stramprooierbroek is het groene hart van Kempen~Broek en één van de stilste plekken in Limburg. Tip: doe stevige wandelschoenen aan.
13.30u, 15.30u	EXCLUSIEVE NATUURWANDELING Het Stramprooierbroek heeft heel wat verborgen schatten. Leer er alles over van de gidsen van Limburgs Landschap, de beheerder van dit stukje ruige natuur.
16.00u	VERTELTHEATER BOKKENRIJDERS De bokkenrijders...: zo werden de beruchte leden van de roversbende genoemd, die in de tweede helft van de achttiende eeuw grote delen van Belgisch en Nederlands Limburg in rep en roer zetten. Hadden zij werkelijk een pact met de duivel gesloten en reden zij echt op bokken door de lucht? Of waren de bokkenrijders in de eerste plaats armoezaaiers die wel moesten roven om niet van de honger te creperen? De Bokkenrijders is een historisch verteltheater, geschreven en gespeeld door Dirk Dobbeleers, een specialist terzake. Deelname is gratis Locatie: Woutershof
13.00u – 17.00u	VERKENNINGSTOCHT MET GPS (WEERT) De GPS toont je de verrassende kanten van het IJzeren Man gebied. De wandeling duurt ongeveer een uur. Start: Natuur- en Milieucentrum De IJzeren Man in Weert Locatie: Geurtsvenweg 4, Weert Deelname is gratis, borg GPS ter plekke te betalen.

De lange afstandswandeling is 104 kilometer en verbindt de mooiste plekjes van het GrensPark. Je kan op 7 plaatsen een inkorting kiezen en zo een halve of hele dag wandelen. Koop zeker de weerbestendige wandelkaart als gids voor onderweg (€5).

WAAR START-DE ROUTE?

Instapplaatsen

Er zijn 6 instapplaatsen. Er is voldoende parking en meestal een horecazaak aan de parking of in de buurt van de start-plek. Je vindt er een overzichtsbord met de totale route op. Deze instapplaatsen zijn vaak ook de startplek van de lokale wandelgebieden.

P1 = wandelgebied Stramprooierbroek

P5 = wandelgebied Smeethshof

P8 = wandelgebied Tösch-Langeren

P9 = wandelgebied Itterdal

P IJzeren man : Natuur- en Milieu centrum De IJzeren Man, Weert (NL)

P ORB Tungalroy, Weert (NL - Tungalroy)

Parking wandelgebied

Naast de instapplaatsen kan je de route ook starten aan de parkings van de lokale wandelgebieden. Hier staat geen overzichtsbord, maar de route passeert er wel. Er zijn ook geen extra voorzieningen van horeca op de locatie.

P2 = wandelgebied Zig en Goort

P3 = wandelgebied St. – Maartensheide – de Luysen

P4 = wandelgebied Smeethshof

P6 = wandelgebied St.-Maartensheide – de Luysen,

P10 = wandelgebied Itterdal

P Laurabossen = wandelgebied Laurabossen

De onderstaande tabellen geven een overzicht van het aantal routes, de afstand en de duur.

P1 = wandelgebied Stramprooierbroek

Parking aan Grootbroekstraat

(tegenover domein Woutershof) in Kinrooi (B)

3.3 km ⌚1u		
3.7 km ⌚1u		
5 km ⌚1u 30'		
10.2 km ⌚2u 30'		

Bereikbaarheid openbaar vervoer:

Bushaltes op 3 km in Molenbeersel (Kinrooi): lijn 14b, 15 en 720
Op 4 km in 't Hasselt (Bree): lijn 14b, 16 en 40

P2 = wandelgebied Zig en Goort

Doorslagstraat in Kinrooi (B)

2.8 km ⌚45'		
4 km ⌚1u		
7.6 km ⌚2u		
9.7 km ⌚2u 30'		

Bereikbaarheid openbaar vervoer:

Bushaltes op 300 m van parking:
lijn 11, 14b, 15 en 720 (belbus)

Tip Wandelplezier uit een doosje

Ben je fan van Kempen-Broek, koop dan de wandelbox (€ 16). Deze bevat alle wandelkaarten. (uitgezonderd de lange afstands-wandelkaart)

P3 P6 = wandelgebied St.- Maartensheide - De Luysen

Parking 3 aan de Voorste Luysmolen, Luysenstraat 9, Bocholt (B)

Parking 6 op het einde van de Mariahofstraat in Bree (B)

4.3 km ⌚1u		
5.0 km ⌚1u 15'		
6.4 km ⌚1u 35'		
7.3 km ⌚1u 50'		
9.1 km ⌚2u 15'		

Bereikbaarheid openbaar vervoer:

Bushaltes op ca 5 km in het centrum van Beek: lijn 8
en halte belbussen 746 (belbus Bocholt) en 747 (belbus Bree)

P4 P5 = wandelgebied Smeethshof

Parking 4 aan de Smeethshoeve,

Smeethshofweg 1 (einde Weerterweg), Bocholt (B)

Parking 5 aan 't Vosseven, Lochtstraat 28, Stramproy (NL)

2.2 km ⌚35'		
3.9 km ⌚1u		
5.1 km ⌚1u 15'		
5.7 km ⌚1u 30'		
8.1 km ⌚2u		

Bereikbaarheid openbaar vervoer:

Bushaltes op ca 4 km (langs N76) van parking 4:
lijn 8, 12, 48 en 746 (belbus)
en op ca 5 km (centrum Stramproy) van parking 5: lijn 74

P7 = wandelgebied De Kempen

Parking langs de Zuid-Willemsvaart, Kempenstraat, Lozen - Bocholt (B)

5.4 km ⌚1u 30'		
9.5 km ⌚2u 45'		

Bereikbaarheid openbaar vervoer:

Bushaltes op ca 2 km in het centrum van Lozen:
lijn 8, 48 en belbus lijn 746

P8 = wandelgebied Tösch-Langeren

Parking aan het Kasteel van Wurfeld, Kapelweg 60, Maaseik

1.5 km ⌚20'		
4.5 km ⌚1u 10'		
5 km ⌚1u 15'		
7 km ⌚1u 45'		
9.5 km ⌚2u 20'		

Bereikbaarheid openbaar vervoer:

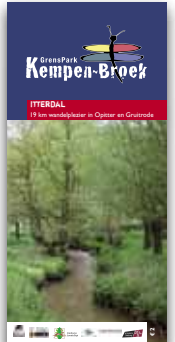
Bushalte (Wurfeld) langs Diestersteenweg op 500 meter van start-plek: lijn 11, 61, 14, 15, 302
Bushalte (Zaveldijk) langs Maastrichtersteenweg op 2 km van start-plek: lijn 11, 61, 14, 15, 302

P9 P10 = wandelgebied Itterdal

P 9 op het plein de Wissel in het centrum van Opitter

P 10 aan de Pollismolen, Molenstraat 48, Opitter

2 km ⌚30'		
3 km ⌚45'		
3.8 km ⌚1u		
7.3 km ⌚1u 50'		

Bereikbaarheid openbaar vervoer:

Bushaltes op ca 0,5 km van parking 9:
lijn 14, 302, 40, 748 (belbus)
en op ca 2 km van parking 10: lijn 40

P IJzeren Man

Parking aan Geurtsvenweg, Weert (NL)

6 km ⌚1u 30'		
2.7 km ⌚40'		
1.3 km ⌚19'		
1.3 km ⌚19'		

Bereikbaarheid openbaar vervoer:

Buslijn 1 Weert – Boshoven (Hermes)
Buslijn 173 Weert – Eindhoven (BBA)

P Ommetje Romeinse Brug

Parking aan kerk Tungalroy, St. Barbaraplein, Tungalroy(Weert, NL)

4 km ⌚1u		
3 km ⌚45'		

In de aanloop naar 2010, het jaar van de biodiversiteit, is iedereen terecht ongerust over de achteruitgang van onze fauna en flora. Wat de meesten echter niet weten, is dat onze oorspronkelijk inheemse eiken, hazelaars, haagbeuken, ... ook met uitsterven bedreigd zijn. Nog slechts 5% van ons groen bestaat uit echte Belgische bomen en struiken.

Deze **PLANTEN VAN HIER** zijn de bomen en struiken die afstammen van de planten die zich na de laatste ijstijd in onze contreien hebben gevestigd. De oorzaak van de verdwijning van deze **PLANTEN VAN HIER** is de goedkope import. De zomereik groeit hier bijvoorbeeld al sinds mensenheugenis. Maar de zomereik die je bij een kweker of een

tuincentrum koopt, is zo goed als zeker ingevoerd. Op zich is dat niet zo erg, zou je denken. Meer variatie is meer plezier. Maar de nieuwkomers hebben een heel ander bioritme. Hierdoor zijn ze niet aangepast aan ons klimaat, onze bodem en onze fauna en flora. De ingevoerde Sleedoorn uit Italië bloeit bijvoorbeeld te vroeg voor de sleedoornpage. De Sleedoorn van Belgische komaf is daarentegen wel aangepast aan de levenscyclus van dit insect. Onze planten- en dierenwereld heeft dus nood aan **PLANTEN VAN HIER**!

Met de aanplant van een **PLANT van HIER**™ help je niet alleen de biodiversiteit een handje. **PLANTEN VAN HIER** groeien trager en dus heb je minder snoeiafval. Ze zijn ook beter aangepast aan onze milieuomstandigheden en hebben bijgevolg grotere overlevingskansen. Niets dan voordelen dus!

De enige echte **PLANT van HIER**™ herken je aan het bovenstaand logo.

DRIE REGIONALE LANDSCHAPPEN ZETTEN ZICH IN VOOR

PLANT van HIER™

De drie Limburgse regionale landschappen hebben de handen in elkaar geslagen om de **PLANTEN VAN HIER** uit de nood te helpen. Om dit te bereiken beschermen we de plaatsen waar nog **PLANTEN VAN HIER** te vinden zijn. Ook oogsten we zaden op deze locaties en kweken we deze zaden op. Op deze manier kunnen we voor onze eigen landschapswerken steeds **PLANTEN VAN HIER** gebruiken. Maar onze belangrijkste doelstelling is het vermarkten van dit kostbare plantgoed, zodat iedereen **PLANTEN VAN HIER** kan kopen en aanplanten. Want op dit moment is er nog een grote schaarste. Met behulp van sensibilisering en gerichte acties hopen we het tij te doen keren.

ACHTERAAN **BESTELBON** PLANTENVERKOOP **NATUURPUNT**

WEEK VAN HET BOS

De Vlaamse bossen trekken dit jaar hun fleurigste herfstjurk aan van zondag 11 tot en met zondag 18 oktober en wachten vol ongeduld op de komst van duizenden bosliehebbers. Het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) en de Vereniging voor Bos in Vlaanderen (VBV) nodigen iedereen dan uit op meer dan honderd bosactiviteiten verspreid over het land. Tientallen verenigingen helpen hier aan mee. Doe mee van 11 tot en met 18 oktober en ontdek dat de kastanje, ons campagnebeeld, niet het enige 'zaad met pit' is.

Tijdens de Week van het Bos kan je het ontdekken en beleven: een handje meehelpen tijdens een zaadoogst, op ontdekkingstocht gaan in een echte boomkwekerij, lekkernijen maken van bosvruchten en -zaden, een zaadje laten kiemen en opkweken in de klas, verwonderd worden door eeuwenoude hakhoutstoven... het kan allemaal!

Op zoek naar meer informatie over het thema, het programma of het educatieve aanbod? Neem een kijkje in de campagnekrant of op www.weekvanhetbos.be.

WORKSHOP AUTOCHTONE STRUIKEN EN BOMEN

De gemeente Lanaken neemt dit jaar deel aan de Week van het Bos en organiseert i.s.m. het Regionaal Landschap Kempen en Maasland een workshop over autochtone struiken en bomen. Deze workshop gaat door op donderdag 15 oktober 2009 in de raadzaal van het gemeentehuis en start om 20u00. Inschrijven is niet verplicht.

Voor meer info:
Bart Hoelbeek, +32 89 73 07 76,
bart.hoelbeek@lanaken.be

ZONDAG 18 OKTOBER 2009 // PUBLIEKSEVENEMENT DOMEINBOS KLAVERBERG 'ZAAD MET PIT!'

©A.M.

PROGRAMMA

Dit jaar gaat de Week van het Bos terug naar de kern van de zaak: **HET ZAADJE**. Op de Klaverberg kan je de bijzonderheden over onze waardevolle 'planten van hier' te weten komen. De bomen in onze Vlaamse bossen hebben hun eigen verhalen. En die zullen op 18 oktober verteld worden.

PROGRAMMA PUBLIEKSEVENEMENT DOMEINBOS KLAVERBERG TE OPGLABBEEK:

12u30-13u00: feestelijke opening met vrijlating herstelde vogels uit het Natuurhulpcentrum

Doorlopend vanaf 13u00-16u30:

Vrije wandeling : parcours met informatieve en interactieve stops (3,5 km) met onder andere demonstratie schonen van zaden, herder met schaapskudde, wandeling langs de autochtone eikenpopulatie, wedstrijd langs het parcours voor groot en klein met als hoofdprijs tien stères houten talrijke andere prijzen, aanplant jeneverbessen, demonstratie machines,...

Randanimatie met natuurcafé, L&M-band, knutselhoekje, Gekko de Clown, infostand koken met streek-eigen bomen en planten,...

STANDENMARKT

13u30 en 14u30: begeleide wandeling: op stap met de boswachter in het domeinbos Klaverberg

14u00 en 16u00: verteltheater bosmos(6-12 jaar) een productie van Tine Hofman/Kip van Troje

17u00: prijsuitreiking aan de feesttent met een afsluitend optreden van de L&M-band

Afspraak:

Tent ter hoogte van de Weg naar Zwartberg 469 te Opglabbeek

Organisatie: Agentschap voor Natuur en Bos, Vereniging voor Bos in Vlaanderen vzw en gemeente Opglabbeek, in samenwerking met Regionaal Landschap Kempen en Maasland

Contactpersoon:

Hilde Timmermans (+32 11 74 24 73) of hilde.timmermans@lne.vlaanderen.be

©Natuurhulpcentrum

©A.M.

DOE MEE AAN HET WANDELPARCOURS EN WIN

- brandhout: 10, 5, 3 stères
- FSC jenever
- autochtoon plantgoed
- 15 wandelboxen Regionaal Landschap Kempen en Maasland

HONDSROOS (*Rosa canina*)

In de middeleeuwen werd deze plant gebruikt om honds-dolheid tegen te gaan. Hieraan dankt hij zijn minder flaterende naam. De eenvoudige roos wortelt in vrijwel elke grond. Hij wordt tussen de één en de drie meter groot. Je kan hem als struik aanplanten of tussen een haag laten kronkelen. Deze roos laat zijn grote witte of roze bloemen zien in de vroege zomer. In de late zomer worden de schar-lakenrode bottels zichtbaar die je kan gebruiken om jam of thee van te maken. Deze bottels zijn een grote vitamine C-bron en helpen je door alle winterkwaaltjes heen. Als je de bottels niet gebruikt, zullen de vogels er zeker van smullen in de winter.

HAAGBEUK (*Carpinus betulus*)

De haagbeuk is van oudsher een gewone boom in onze Limburgse bossen. Want ondanks wat de naam doet vermoeden is de haagbeuk een boom-soort. Hij kan tot 25 meter groot worden en is uiterst geschikt om als hakhout te gebruiken. Vaak wordt hij aangeplant als bodemverbe-teraar, vanwege zijn goed composteerbare bladeren. De meeste mensen planten hem echter aan als haag. Hiervoor is hij ideaal. Want in tegenstelling tot beuk, is hij niet ge-voelig voor bladluis. Wie weet lok je door middel van de haagbeuk wel een appelvink naar je tuin. Deze vogel laat door midden gebeten haagbeuknootjes achter als herin-ning aan zijn maaltijd.

SLEEDOORN (*Prunus spinosa*)

De sleedoorn brengt als vroege bloeier onmiddellijk na de winter kleur in de tuin. Hij is al sinds 5000 v. Chr. aanwezig in onze contreien. Vroeger werd hij opgekweekt door boeren en gebruikt als veekering. Nu komt hij nog steeds het best tot zijn recht als haag. Door zijn krachtige uitlopers kan hij prach-tige doornige struwelen vormen. Maar ook als struik of als boom (3 tot 7 meter) is hij een plezier om naar te kijken. Met de aanplant van een oorspronkelijk inheemse sleedoorn haal je niet alleen een prachtige plant in de tuin, maar help je met-een de natuur een handje. De ingevoerde sleedoorn bloeit immers véél te vroeg voor onze bloembezoekende insecten. De donkere besjes kan je na de vorst op jenever leggen om zo je eigen sleedoornrankje te brouwen.

LIJSTERBES (*Sorbus aucuparia*)

Ook al is hij een vrij recente inheemse soort, de lijsterbes is onmisbaar in onze streek. Bekend als een echte vogelboom is hij ook een voedselbron voor vele zoogdieren en insecten. Zowel bladeren als twijgen en vruchten worden verorberd door kleine eters. Vrijwel alles wat de lijsterbes produceert is direct bruikbaar. Van gedroogde lijsterbloesem kan je thee zetten. De oranje tot vuurrode bessen kan je koken (ze be-vatten lichtgiftige stoffen) en verwerken tot vruchtengelei. En het loof en de twijgen kunnen gebruikt worden als aan-vulling op het veevoer. Zonder directe concurrentie kan de lijsterbes tot 10 meter hoog worden, maar vaak treffen we hem aan als struik of kleine boom.

MEIDOORN (*Crataegus monogyna*)

De meidoorn is beter bekend als 'prikkenhaag' of 'doorn-haag'. Hij wordt tot 5 meter hoog, gedijt op alle bodems en is goed bestand tegen snoei. Dus wil je een struik of haag die er het hele jaar prachtig uitziet en die weinig onder-houd vergt, dan is meidoorn de ideale soort. In mei en juni toont hij zijn witte bloemenpracht. Nadien krijgt hij doffe paarsrode vruchten die mooi afsteken tegen de glanzend groene bladeren. Het is een rasechte struweelvormer die eeuwenlang dienst heeft gedaan als afschermers van erf en akker. Maar laat je hierdoor niet misleiden, ook in een tuin kan hij zowel vrijstaand als in een haag er prachtig uitzien. Bovendien gebruiken zoogdieren en vogels hem graag als broed- en schuilplaats.

HAZELAAR (*Corylus avellana*)

De hazelaar is 10 000 jaar geleden in onze bossen komen wonen. Hij is dus zeer goed aangepast aan de leefomstan-digheden bij ons. Bovendien onderhoudt hij goede rela-ties met vogels, zoogdieren en insecten. Met de aanplant van een hazelaar haal je dus direct heel wat leven naar je tuin. Hij groeit meestal uit tot een meerstammige struik en wordt circa 5 meter hoog. Deze notelaar is ideaal voor de minder actieve mens. In de herfst gewoon even schudden aan de struik en de hazelnootjes komen vanzelf naar je toe.

SPORKEHOUT (*Rhanus frangula*)

Vroeger werd gedroogde bast van takken en twijgen van de spork gebruikt als laxeer- en purgeermiddel. Vandaar ook zijn bijnaam, de vuilboom. Deze sterke struik kan zelfs op de arme zandgronden overleven. Hij wordt één tot vier meter groot en zijn twijgen zien bloedrood. Sporkehout heeft betrekkelijk weinig bloemen, maar bloeit de hele zo-mer door. In de lente wemelt hij van de bijen, wespen, vlie-gen en kevers. Een ideale soort dus voor imkers. De besjes kleuren doorheen de seizoenen van geelachtig naar rood naar zwart. Al zijn de bessen gegeerd door vogels, voor mensen zijn ze giftig.

ZOMEREIK (*Quercus robur*)

De eiken wortelen al zo lang in onze gronden dat ze on-misbaar zijn geworden voor de honderden planten- en diersoorten die al eeuwen op hen rekenen. Zo is het in-sectenleven op een oorspronkelijk inheemse zomer-eik uitzonderlijk rijk. Doorheen de geschiedenis is de eik ook onmisbaar geworden voor de mens. Daarom werd de eik vroeger vereerd als heilige boom en stond hij symbool voor moed en wilskracht. De eik bloeit van april tot mei. De eikels zijn niet alleen leuk om mee te knutselen, je kan ze ook gebruiken om gelei of bloem en dus brood mee te maken. Wel eerst koken, want eikels bevatten een licht giftige stof.

VERKOOP VAN INHEEMSE BOMEN EN STRUIKEN EN PLANTEN VAN HIER*

*Planten van hier herken je aan het logo

natuurpunt
Limburg

SOORT (Hoogte in cm)	PRIJS/ST	AANTAL	PRIJS
Beuk (80/100)	1,00 €		
Boswilg (80/100)	0,80 €		
Brem (40/60)	1,20 €		
Es (80/100)	0,60 €		
Gelderse roos (80/100)	0,70 €		
Gele kornoelje (60/100)	1,00 €		
Haagbeuk (80/100) 	0,75 €		
Hazelaar (80/100) 	0,75 €		
Hondsroos (80/100) 	0,75 €		
Hulst (40/60)	1,50 €		
Inh. Vogelkers (80/100)	0,70 €		
Kardinaalsmuts (80/100) 	0,70 €		
Knotwilg (80/100)	2,50 €		
Lijsterbes (80/100) 	0,70 €		
Linde (80/100)	0,80 €		
Meidoorn (60/90) 	0,70 €		
Ratelpopulier (80/100)	1,00 €		
Rode kornoelje (80/100) 	0,70 €		
Ruwe berk (80/100)	0,60 €		
Sleedoorn (80/100) 	0,60 €		
Spork (80/100) 	0,70 €		
Tamme kastanje (80/100)	0,80 €		
Taxus (40/60)	1,50 €		
Veldesdoorn (80/100)	0,60 €		
Vlier (80/100)	0,60 €		
Wilde liguster (80/100)	0,70 €		
Zoete kers (80/100)	0,60 €		
Zomereik (80/100) 	0,75 €		
Zwarte els (80/100)	0,70 €		
Zaden akker (voor 25m²)	5,00 €		
Zaden meerjarig (voor 25m²)	5,00 €		
Zaden vlinders (voor 25m²)	5,00 €		
Lidgeld	20,00 €		
Nestkast	10,00 €		
Voedersilo om op te hangen	9,00 €		
TOTALE PRIJS			

NAAM

ADRES

TEL

GSM.....

AFHAALPUNT

DE NATUUR ZAL JE DANKBAAR ZIJN

Natuurpunt Limburg is al volledig overtuigd. Er moeten zoveel mogelijk aanplantingen gebeuren met **PLANTEN VAN HIER**. Daarom bieden ze voor de verkrijgbare soorten, **PLANTEN VAN HIER** aan. Dus met de aankoop van natuurpuntplantjes help je de natuur tweemaal vooruit. Ten eerste plant je inheems, waarmee je de natuur al een groot plezier doet. En ten tweede help je de fauna en flora nog eens extra door **PLANTEN VAN HIER** aan te planten. Vul dus als de bliksem de bestellijst in en bereid je tuin alvast voor op véél extra leven.

BESTELLEN

- Verstuur deze bestelbon per fax of per post naar Natuurpunt Limburg
 - Of ga naar onze website en vul daar de bestelbon in
- > **Vóór 6 november 2009**
www.natuurpuntlimburg.be

MEER INFO?

Natuurpunt Limburg – Domein Kiewit – 3500 Hasselt
Tel. 011 24 60 20 – Fax 011 24 60 29
info@natuurpuntlimburg.be

PRAKTISCH

Bij ontvangst van je bestelbon sturen wij geen bevestiging. Noteer datum en afhaalpunt in je agenda. Betalen gebeurt bij afhaling. Je krijgt dan ook de nodige plant- en zaaitips. Als je plantgoed komt afhalen met een open aanhangwagen, breng dan een doek of plastic mee om de wortels af te dekken.

AFHAALPUNTEN

Zaterdag 21 november '09 (10-12u)

Diepenbeek Spoorstraat, gemeentelijke parking

Alken Parkstraat 11, basisschool Terkoest

Bree Stadsplein 1

Borgloon Grootloonstraat 111a, Stalling NP

Rijkhoven Bosselaar 11, omgeving Apostelhuis

Schulen Stationstraat, parking station

Voeren De Planck 8

Lanaken Neerharenweg 11, kinderboerderij

As Kerkplein te Niel-bij-As

Zaterdag 28 november '09 (10-12u)

Hasselt Putvennestraat z/n, parking domein Kiewit

Neerpelt Tussenstraat 10, bezoekerscentrum De Wulp

Leopoldsborg Michellaan, gemeentelijke werkplaats

Beringen Grauwe Steenstraat 7/2 Koersel, bezoekerscentrum De Watersnip

Tongeren Sint-Truidersteenweg 323, PIBO

Peer Industrieweg, gemeentelijk recyclagepark

Maasmechelen Veeweidestraat, gemeentelijke serre

Hechtel hoek Hoefstraat – Katerstraat, Katershoeve

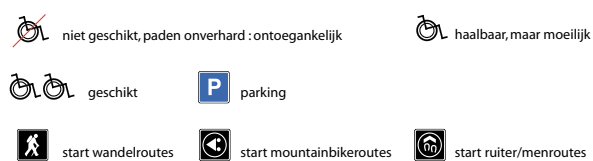
Lummen Sint Ferdinandstraat 1, CBO Sint Ferdinand

Kortesseem Daaleindestraat, Parking P3 (aan Aldi)

Bocholt Smeethofweg 1, Smeethof

Sint-Truiden Sint-Jorisstraat 12 Schurhoven, Stedelijke groendienst

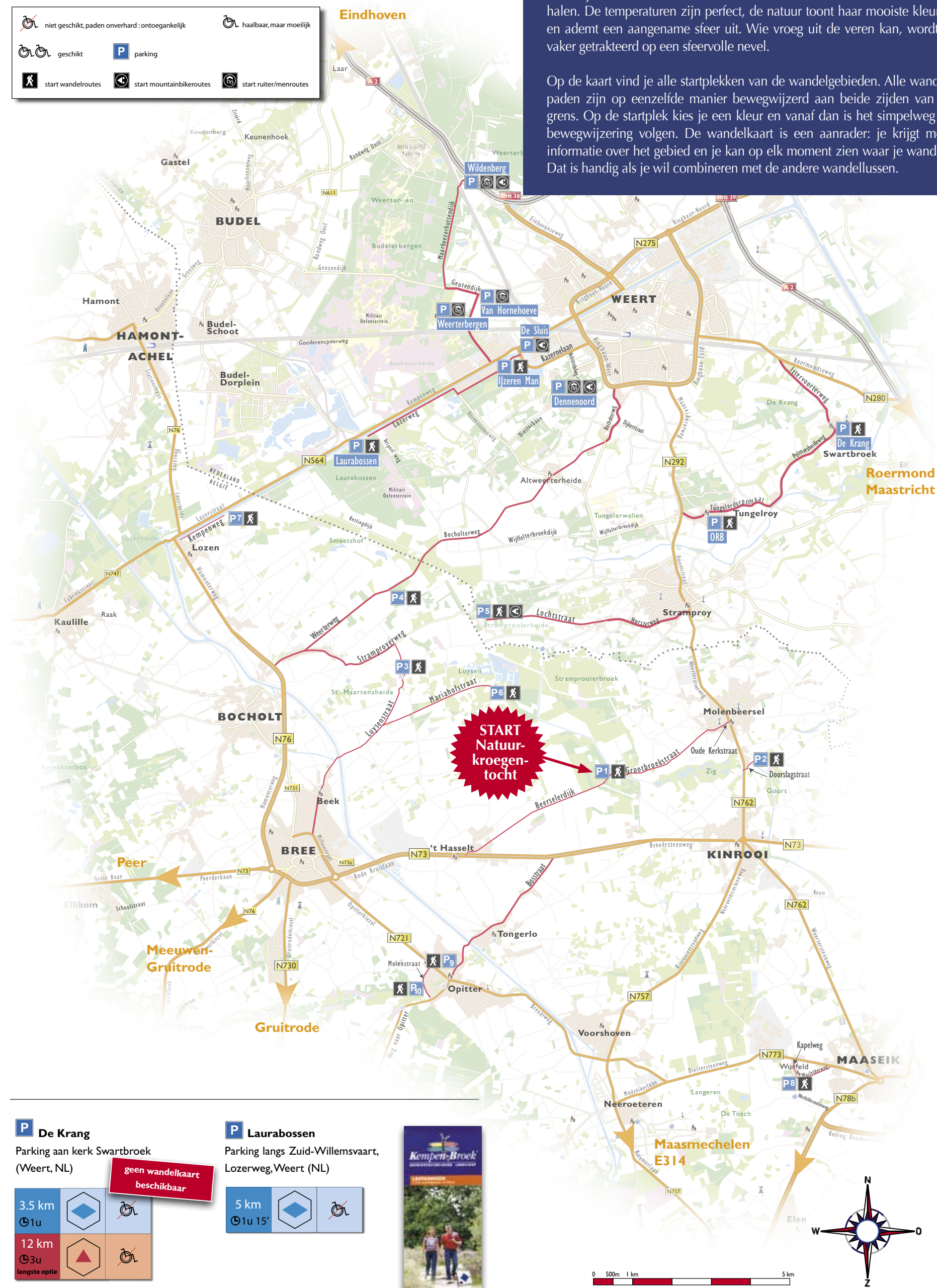
LEGENDA

WEGWIJS IN KEMPEN~BROEK

Het najaar is het ideale seizoen om de wandelschoenen uit de kast te halen. De temperaturen zijn perfect, de natuur toont haar mooiste kleuren en ademt een aangename sfeer uit. Wie vroeg uit de veren kan, wordt al vaker getraceerd op een sfeervolle nevel.

Op de kaart vind je alle startplekken van de wandelgebieden. Alle wandelpaden zijn op eenzelfde manier bewegwijzerd aan beide zijden van de grens. Op de startplek kies je een kleur en vanaf dan is het simpelweg de bewegwijzering volgen. De wandelkaart is een aanrader: je krijgt meer informatie over het gebied en je kan op elk moment zien waar je wandelt. Dat is handig als je wil combineren met de andere wandellussen.

P De Krang

Parking aan kerk Swartbroek (Weert, NL)

3.5 km ⌚1u		
12 km ⌚3u langste optie		

geen wandelkaart beschikbaar

P Laurabossen

Parking langs Zuid-Willemsvaart, Lozerweg, Weert (NL)

5 km ⌚1u 15'		
-----------------	--	--

FOTO COLLAGE **20** JAAR SAMENWERKEN

Al **20** jaar werken vele partners samen in het GrensPark. Er is veel gerealiseerd op het vlak van natuurontwikkeling met de terugkeer van verschillende zeldzame en bijzondere soorten als gevolg. Bewoners en bezoekers kunnen van al dat moois komen genieten. Bewegwijzerde wandelpaden, bruggen en knuppelpaden maken Kempen~Broek toegankelijk.

Hieronder staan enkele realisaties verzameld!

OPENING EERSTE WANDELGEBIED: STRAMPROOIERBROEK.

Om de mooiste plekken van Kempen~Broek bereikbaar te maken is er jaren gewerkt aan een reeks wandelgebieden (Zie p 4 en p 5). Het Stramprooierbroek (Kinrooi) werd als eerste wandelgebied feestelijk geopend in februari 2004. Verse vlaai, koffie en een drupke (om de kou te breken) ontbraken niet! Ruim 3000

wandelaars kwamen de nieuwe paden verkennen. Nu zijn er 10 wandelgebieden met meer dan 30 gevarieerde wandellussen. Als kers op de taart is er de lange afstandswandeling van 104 km die alle gebieden verbindt. (zie p4 en 5 voor een overzicht). Het totale wandelaanbod is 300 km. Een flinke afstand!

©E.C

©E.C

DE BEVER KEERT SPONTAAN TERUG

De natuurgebieden terug natter maken is het doel van de natuurbeheerders. De werken zijn gecontroleerd en goedgekeurd door.... de bever! Dat is een prachtig resultaat want dit dier stelt toch wel eisen aan zijn leefomgeving. Hij werd voor het eerst gespot aan de vijvers in de Zig. Intussen zijn er verschillende koppels actief in het gebied. Als je eenmaal weet waar je moet op letten, zijn de sporen van bevers niet te missen!

MOERAS IN HERSTEL

Grote delen van Kempen~Broek zijn van nature nat. Beken, moerassen en vijvers bepalen hier grotendeels het landschap. Het oorspronkelijke moeras was 5000 ha groot, maar door de jaren heen werd het moeras kleiner. Natuurbeheerders hebben op verschillende plaatsen grondig gewerkt om moeras en vijvers te herstellen. Hier kwamen grote machines aan te pas, maar het resultaat mag er zijn. Het Smeethof in Bocholt transformeerde van akker naar open moeras. In de Luysen in Bree en de Zig in Kinrooi kregen de vijvers terug hun oorspronkelijke vorm. Soorten die verdwenen waren, keren nu terug. In de Zig zijn bijvoorbeeld de blauwborst, wintertaling en watersnip teruggekeerd. Ook aantal zeldzame waterplanten is spectaculair gestegen! Al dat water trekt ook libellen aan met de glassnijder als spectaculaire verschijning.

©E.C

©E.C Blauwborst

©A.M. Doorstroommoeras Smeethof (Bocholt)

GRONDWATERMETERS

©E.C.
Vijvers
in de Zig
(Kinrooi)

Water is onmisbaar voor de natuur in Kempen~Broek. Beken en vennen zijn zichtbaar, maar de stand van het grondwater heeft ook een grote impact op het gebied. Aan het Natuur- en Milieucentrum De IJzeren Man in Weert en aan het Woutershof in Kinrooi zijn grondwatermeters geplaatst. Zij geven de stand van het grondwater aan. In de zomer krijg je goede waarden. Een rode aanduiding is geen goed nieuws, dan staat het grondwater te laag en begint het moeras te verdrogen. Een gele of groene aanduiding zijn aanvaardbaar.

LESSEN VOGELKIJKHUT BOUWEN (BREE)

In de Luysen in Bree zijn de vijvers heringericht en nieuwe moeraszones aangelegd. Na het vijverherstel vinden watervogels al snel hun weg terug. Op een strategische plaats kwam een nieuwe vogelkijkhut, door Natuurpunt als de IJsvogel gedoopt. Deze is ontworpen en gebouwd door de technische school (TISM) van Bree. De achthoekige kijkhut met een doormeter van 6 meter is een staaltje vakmanschap en heeft plaats voor 20 personen. Deze kijkhut ligt op de gele route van het wandelgebied St.-Maartensheide - de Luysen. Start aan Parking 6 op het einde van de Mariahofstraat in Beek (Bree).

EDELHERTEN PROEVEN VAN HET WEERTERBOS

Oktober is de paartijd van de edelherten, ookwel de bronst genoemd. Wil je het spektakel van burlende mannetjes en de strijd om vrouwelijk schoon meemaken? Doe dan mee aan de excursie op 4 oktober (zie p3). Met de gidsen van Stichting Limburgs Landschap (NL) mag je mee hun gebied in.

GEZOCHT // VERKENNERS

Dit jaar starten we een grensoverschrijdende gidsen werking. Maar uiteraard heb je dan ook vrijwilligers nodig! De gidsenwerking is gebaseerd op de succesvolle Rangerwerking in het Nationaal Park Hoge Kempen. Ruim 10.000 mensen gaan jaarlijks met een Ranger op pad. De gidsen in Kempen~Broek zullen onder de naam Verkenners gaan werken. We werken aan een gevarieerd belevingsaanbod. Ben jij gemotiveerd om groepen mee op sleeptouw te nemen in het GrensPark? Een voorkennis is niet nodig. Het is vooral van belang dat de Verkenners mensen enthousiast maken voor natuur. De Verkenneropleiding zal doorgaan in het Natuur- en Milieucentrum de IJzeren Man in Weert. Ze bestaat uit theorie en uiteraard een gezonde dosis praktijk. Naast een basiskennis Kempen~Broek krijg je een stoomcursus over de kunst van het gidsen. Dan is het aan jou om in groepsverband een toffe Verkenneractiviteit te bedenken en als test uit te voeren voor publiek. Met je jaarlijkse licentie op zak, kan je als Verkenner groepen begeleiden.

Ben je geïnteresseerd? Contacteer ons dan:
Evelien Stokmans, +32 89 86 96 30, evelien@rlkm.be

ACTIVITEITEN KALENDER

Zondag 27 september	
	Beheerswerken de Luysen – Mariahof (Bree) - 8.20u tot 11.45 u Parking Mariahof, einde Mariahofstraat Beek Natuurpunt Bree - Rene Moors, +32 89 46 70 64
	Natuurwandeling Bergerven (Maaseik/Dilsen-Stokkem) – 14u tot 17u Kapel Weerstand, Brugstraat, Rotem Natuur- en milieucentrum Orchis, +32 89 50 10 19
	Heide plaggen Smeetshof (Bocholt) – 9u tot 12u Smeetshofweg 1, Bocholt Natuurpunt Bocholt - Goossens Arnold, +32 89 46 39 88
Zaterdag 3 oktober	
	Gezinswandeling Vijverbroek (Kinrooi) – 9u tot 12u Vijverbroekstraat, Kessenich Natuurpunt Kinrooi - Frans Parren, +32 495 23 83 62
Zondag 4 oktober	
	Ontdek de parels van de herfst (Genk) – 14u – 16u Toegangspoort Kattevennen (ingang bezoekersonthaal), Planetariumweg 18, Genk André Mulders, +32 78 15 04 27
	Kajaktocht op zoek naar beversporen (Maasmechelen) – 13u tot 16.30u Aan de spotter, fietspad, winterdijk, Mechelen a/d Maas Natuurpunt Maasland-Noord - Jemp Peeters, +32 478 39 26 54 Inschrijven verplicht voor de huur van de Kajaks
	Paddenstoelenwandeling (Bree) – 14u tot 17u Parking Mariahof, einde Mariahofstraat, Beek Natuurpunt Bree - Jaak Lipkens, +32 89 47 10 12
	Paddenstoelen herkennen Smeetshof (Bocholt) – 14u tot 16u Smeetshofweg 1, Bocholt Natuurpunt Bocholt - Rik Bosmans, +32 89 46 41 14
Zondag 11 oktober	
	Beheerswerken de Luysen – Mariahof (Bree) - 8.20 tot 11.45 uur Parking Mariahof, einde Mariahofstraat, Beek Natuurpunt Bree - Rene Moors, +32 89 46 70 64
Zondag 18 oktober	
	Ontdek de parels van de herfst (Zutendaal) - 14 tot 16u Toegangspoort Lieteberg, Blookbergstraat, 3690 Zutendaal (aan ingang bezoekersonthaal) André Mulders, +32 78 15 04 27
Zaterdag 24 oktober	
	Beheerswerken Maaswinkel (Maasmechelen) – 9u tot 12u Ingang Maaswinkel aan de Zuid Willemsvaart Natuurpunt Maasmechelen - Bertie Vanderlee, +32 89 76 47 51
Zondag 25 oktober	
	Beheerswerken de Luysen – Mariahof (Bree) - 8.15 tot 11.45 uur Parking Mariahof, einde Mariahofstraat, Beek Natuurpunt Bree, Rene Moors, +32 89 46 70 64
	Werkdag Smeetshof (Bocholt) – 9u tot 12u Smeetshof, Smeetshofweg 1, Bocholt Natuurpunt Bocholt, Arnold Goossens – +32 89 46 39 88
Zondag 1 november	
	Indian Summertocht (Zutendaal) – 14u tot 16u Toegangspoort Lieteberg, Blookbergstraat, 3690 Zutendaal (aan ingang bezoekersonthaal) André Mulders, +32 78 15 04 27
Zaterdag 7 november	
	Gezinswandeling Vijverbroek (Kinrooi) – 9u tot 12u Vijverbroekstraat, Kessenich (Kinrooi) Natuurpunt Kinrooi - Frans Parren, +32 495 23 83 62

Zondag 8 november	
	Beheerswerken de Luysen – Mariahof (Bree) – 8.15u tot 11.45u Parking Mariahof, einde Mariahofstraat, Beek Natuurpunt Bree - Rene Moors, +32 89 46 70 64
Zondag 15 november	
	Nostaligisch treinen door de natuur (As) – 14u – 17u Toegangspoort Station As (parking station) 8 euro p.p. of 16 euro per gezin (incl. treinticket)
Zaterdag 21 november	
	Beheerswerken Maaswinkel (Maasmechelen) – 9u tot 12u Ingang Maaswinkel aan de Zuid-Willemsvaart Natuurpunt Maasmechelen, Bertie Vanderlee, +32 89 76 47 51
Zondag 22 november	
	Beheerswerken de Luysen – Mariahof (Bree) - 8.15u tot 11.45u Parking Mariahof, einde Mariahofstraat, Beek Natuurpunt Bree - Rene Moors, +32 089 46 70 64
Zaterdag 28 november	
	Vogelwandeling Bichterweerd (Dilsen-Stokkem) – 10u tot 12u Hoevewinkel Ommersteyn, Schiervellaan 5, Dilsen-Stokkem Natuurpunt Maasland Noord - Jemp Peeters, +32 478 39 26 54
Zondag 29 november	
	Winterwandeling De Luysen – Mariahof Beek (Bree) – 14u tot 17u Parking Mariahof, einde Mariahofstraat, Beek Natuurpunt Bree - Bart Mulkens, +32 89 47 26 84
	Herfstwandeling in de Hochter Bampd (Lanaken) – 14u tot 17u Ingang natuurgebied, Geulerweg, Neerharen-Lanaken Natuurpunt Kortessem - Kris Castro, +32 473 89 56 02 Samenkomst om 13.00 uur op parking Klok (P3), Daaleindestraat, Kortessem
Zaterdag 5 december	
	Gezinswandeling Vijverbroek (Kessenich) – 9u tot 12u Vijverbroekstraat, Kessenich Natuurpunt Kinrooi - Frans Parren, +32 495 23 83 62
Zondag 6 december	
	Bezembinden met hapje en drankje (Maasmechelen) – 14u tot 18u Maak je eigen heidebezem en steun het heideblauwtje. Met welkomstdrink, streekeigen kruidenpannenkoek en drankje na afloop (i.s.m. Restaurant Aen 't Venne) Instapplaats Kikbeekbron (aan Camping Kikmolen – Restaurant Aen 't Venne, Kikmolenstraat 3, 3630 Maasmechelen (Opgrimbie) 14 euro p.p. - Inschrijven voor 1 december bij André Mulders, tel.: +32 78/15 04 27
Zondag 13 december	
	Beheerswerken de Luysen – Mariahof (Bree) – 8.15 tot 11.45 uur Parking Mariahof, einde Mariahofstraat, Beek Natuurpunt Bree, Rene Moors, +32 89 46 70 64
	Wandeling Vossenbergh (Dilsen-Stokkem) – 14u tot 17u Kapel van de Weerstand, Rotem Limburgs Landschap vzw, Jean Dreessen, +32 89 79 22 36
Zondag 20 december	
	Werkdag Smeetshof (Bocholt) – 9u tot 12u Smeetshof, Smeetshofweg 1, Bocholt Natuurpunt Bocholt, Arnold Goossens – 089 46 39 88 Waterdicht schoeisel
	Winterzwerftocht (Maasmechelen) – 14u tot 16u Toegangspoort Mechelse Heide (aan de schuilhut) - van 14 tot 16u André Mulders, +32 78 15 04 27
LEGENDA	 Activiteit in Kempen~Broek Activiteit in de Hoge Kempen Rangeractiviteit in het Nationaal Park Hoge Kempen= € 2 per persoon / € 5 per gezin